

ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ

Скопје, јули 2022

Citizens for change!

ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ

Скопје, јули 2022

Издавач: Центар за граѓански комуникации

Лектура: Татјана Б. Ефтимоска

Ликовно-графичко обликување: Методија Андонов, Датапонс Скопје

Печати: Датапонс Скопје

Тираж: 250 примероци

Бесплатен/некомерцијален тираж

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

334.742:005.332.5(497.7)(047.31)

ТРАНСПАРЕНТНОСТ и отчетност на претпријатијата во државна сопственост. - Скопје : Центар за граѓански комуникации, 2022. - 26, 26 стр. : граф. прикази ; 29 см

Насл. стр. на припечатениот текст: Transparency and accountability of state-owned enterprises / translation from Macedonian to English Katerina Dimishkovska. - Обата текста меѓусебно печатени во спротивни насоки. - Текст на мак. и англ. јазик. - Содржи и: Анекс = Annex. -

Финансиер: Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), "Цивика Мобилитас"

ISBN 978-608-4974-11-6

а) Претпријатија, државни -- Транспарентност -- Македонија -- Извештаи

COBISS.MK-ID 58035205

Годишната програма на Центарот за граѓански комуникации е поддржана од програмата Цивика Мобилитас

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Цивика мобилитас е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) кој го спроведуваат НИРАС од Данска, Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и ФЦГ Шведски развој АБ (ФЦГ Шведска)

Цивика Мобилитас е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) кој го спроведуваат НИРАС од Данска, Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и ФЦГ Шведски развој АБ (ФЦГ Шведска).

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Центарот за граѓански комуникации и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) или на организациите што ја спроведуваат.

СОДРЖИНА

Клучни наоди	06
Методологија на истражувањето	08
Рангирање на претпријатијата според транспарентноста и отчетноста	09
Транспарентност на претпријатијата во однос на организацијата на работењето	14
Транспарентност на претпријатието за овозможување пристап до информации од јавен карактер	17
Отчетност на претпријатијата во однос на резултатите од работењето	19
Препораки	24
Анекс 1: Стандарди за оценка на транспарентноста и отчетноста на претпријатијата во државна сопственост	25

Клучни наоди

- Триесетте најголеми претпријатија основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа објавуваат само 48 % од информациите и документите коишто се обврзани да ги објавуваат на своите веб-страници. Истражувањето, спроведено во јуни 2022 година, покажува дека е остварен мал пораст (7 %) во однос на 2020 година, кога претпријатијата објавија 41 % од релевантните информации и документи.
- Во последните две години, поголем напредок во транспарентноста имаат претпријатијата основани од Владата отколку оние основани од единиците на локална самоуправа. Претпријатијата основани од Владата напредувале од 39 % во 2020 на 51 % во 2022 година, додека општинските јавни претпријатија напредувале од 43 % во 2020 година на 46 % во 2022 година.
- Сепак, напредокот остварен кај претпријатијата основани од Владата не е на очекуваното ниво ако се има предвид дека, на почетокот на 2021 година, од Владата најавија дека финансиските извештаи на претпријатијата во државна сопственост нема да бидат разгледувани од страна на Комисијата за економски систем доколку конкретното претпријатие на својата официјална веб-страница не ги објавило сите 22 групи на документи и информации, коишто се задолжителни согласно Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер и со Стратегијата за транспарентност на Владата на Република Северна Македонија.
- Како последица на необјавување на законски задолжителните извештаи за финансиското работење, исполнети се услови за разрешување на 7 директори на јавни претпријатија. Законот за јавни претпријатија (член 24-а) предвидува разрешување на директорот на претпријатието за ненавремено објавување на веб-страницата на јавното претпријатие на тримесечните извештаи коишто содржат показатели за финансиското работење за тековната година, како и на годишната сметка и на извештајот за работењето на јавното претпријатие за претходната година. Во 2020 година, бројот на претпријатија во коишто не се почитуваше оваа законска обврска изнесуваше 15, но нема информации за преземени санкции од страна на основачите.
- Гледано на ниво на одделни претпријатија, на врвот на ранг-листата, со највисоко ниво на исполнување на обврските од 76 %, се наоѓа Јавното претпријатие Водовод и канализација – Скопје, кое бележи напредок од 8 процентни поени во однос на истражувањето спроведено во 2020 година. На дното, со 13 % исполнување, е ЈП Исар – Штип.

- Највисок скок во транспарентноста во споредба со истражувањето направено во 2020 година бележат АД М-НАВ и АД Државна лотарија на Северна Македонија, со раст од 34 процентни поени, додека најголем пад бележи ЈРП Национална радиотелевизија, од 28 процентни поени.
- Само едно претпријатие (ЈРП Македонска радиотелевизија – Скопје) објавува информации за одржаните седници на управните одбори и само едно претпријатие (ЈП Стрежево Битола) објавило информација за висината на надоместоците што ги добиваат членовите на управниот и на надзорниот одбор.
- Објавувањето на биографиите на членовите на овие управувачки органи, со што нивната компетентност би се ставила на увид на пошироката јавност, е практика само на шест претпријатија.
- Само 27 % од претпријатијата имаат објавено оперативен извештај за работењето на претпријатието во 2021 година, а финансиски отчет е објавен од страна на 40 % од претпријатијата.
- Само две претпријатија имаат објавено Правилник за заштитено внатрешно пријавување (ЈП за државни патишта и Железници на Република Северна Македонија Транспорт АД Скопје). Осумнаесет претпријатија ја имаат испочитувано законската обврска за објавување лице овластено за заштитено внатрешно пријавување.
- Само две претпријатија го објавиле ревизорскиот извештај за 2021 година, којшто во согласност со законските обврски морале да го имаат, и да го достават до Централниот регистар до 30 јуни.
- Обврската за задолжително објавување на плановите за јавни набавки со сите измени и дополнувања, како и на огласите за јавни набавки, ја почитуваат само 43 % од претпријатијата. Четиринаесет јавни претпријатија ги имаат објавено известувањата за склучените договори за јавни набавки.
- Скоро една четвртина од претпријатијата на својата веб-страница го немаат објавено ниту името на службеното лице за посредување со информации од јавен карактер, иако е тоа законска обврска. Дури 53 % на своите веб-страници не го објасниле начинот за поднесување на барањето за пристап до информации, ниту листата на информации со коишто располагаат.

Методологија на истражувањето

Стандардите врз основа на коишто е направена оценката на транспарентноста и на отчетноста на претпријатијата во државна сопственост се утврдени преку анализа на релевантната законска регулатива и на меѓународните стандарди. Оттука, доминантен дел од избраните стандарди се законски обврзувачки за претпријатијата, а помал дел се стандарди што се сметаат за добра практика.

Во однос на законските обврски, станува збор за стандарди што се предвидени со Законот за јавни претпријатија, со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер и со Законот за заштита на укажувачите.

Во дефинирањето на стандардите земени се предвид и законите што ја регулираат специфичната дејност на одредени претпријатија (Закон за енергетика, Закон за комуналните дејности, Закон за поштенски услуги, Закон за водостопанство итн.), како и Законот за хартии од вредност. Како правен акт што е обврзувачки за претпријатијата во државна сопственост, земен е предвид и Акцискиот план за Отворено владино партнерство 2018 – 2020 година. Додека, пак, во однос на добрата практика, како основа се земени стандардите што ги препорачува ОЕЦД (Организација за економска соработка и развој) во Водичот за корпоративно управување на претпријатијата во државна сопственост. Според овие насоки, претпријатијата во државна сопственост треба да почитуваат високи стандарди за транспарентност и отчетност.

Врз основа на анализата на сите посочени закони, акти и препораки, изготвена е листа на 30 стандарди, поделени во три сегменти: транспарентност во однос на организацијата на работењето, транспарентност за пристап до информации и транспарентност за резултатите од работењето (стандардите се дадени во прилог на оваа анализа, во Анекс 1). Методологијата за рангирање на претпријатијата во државна сопственост според нивната транспарентност и отчетност е усогласена и со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

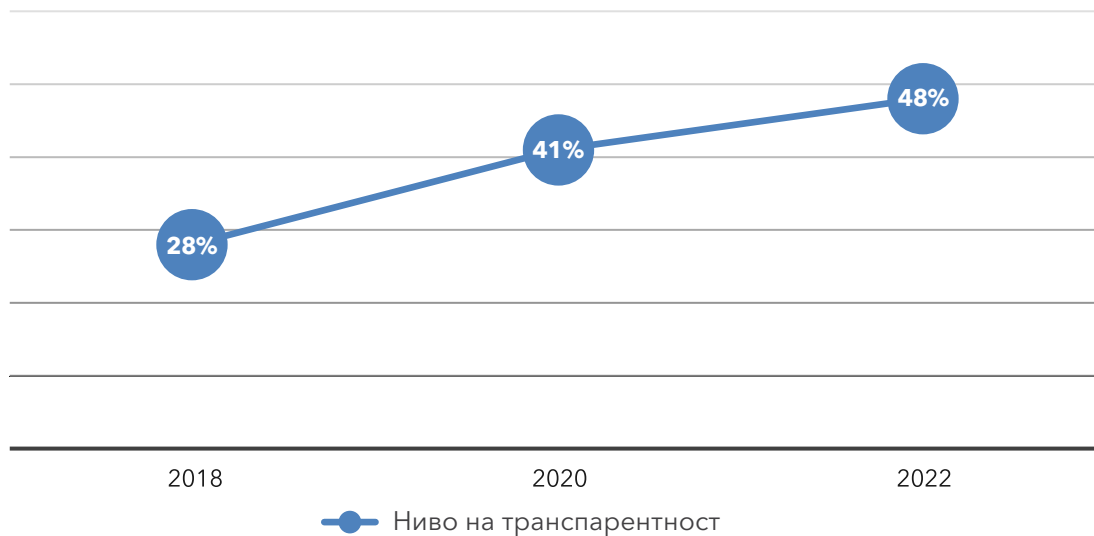
Предмет на мониторинг и рангирање се 30-те најголеми претпријатија во државна сопственост.

Рангирање на претпријатијата според транспарентноста и отчетноста

Значајноста на прашањето на транспарентноста произлегува оттаму што немањето релевантни податоци на лесно достапен начин креира амбиент што ги олеснува неодговорното управување и коруптивното однесување на овие претпријатија. Нивото на транспарентноста и на отчетноста на претпријатијата во сопственост на централната и на локалната власт е сè уште на ограничено ниво.

Истражувањето спроведено во текот на јуни 2022 година покажа дека 30-те најголеми претпријатија во 2022 година објавиле само 48 % од информациите и од документите што треба да ги имаат објавено на своите веб-страници. Произлегува дека во период од цели две години е остварен минимален пораст на транспарентноста и на отчетноста на претпријатијата од само 7 процентни поени. За споредба, во 2020 година претпријатијата објавуваа 41 % од релевантните информации и документи, додека во 2018 – само 28 %. На овој начин, транспарентноста на претпријатијата во период од две години е зголемена за само 7 процентни поени, но сè уште се наоѓа на ограничено ниво на транспарентност.

Ниво на транспарентност по години

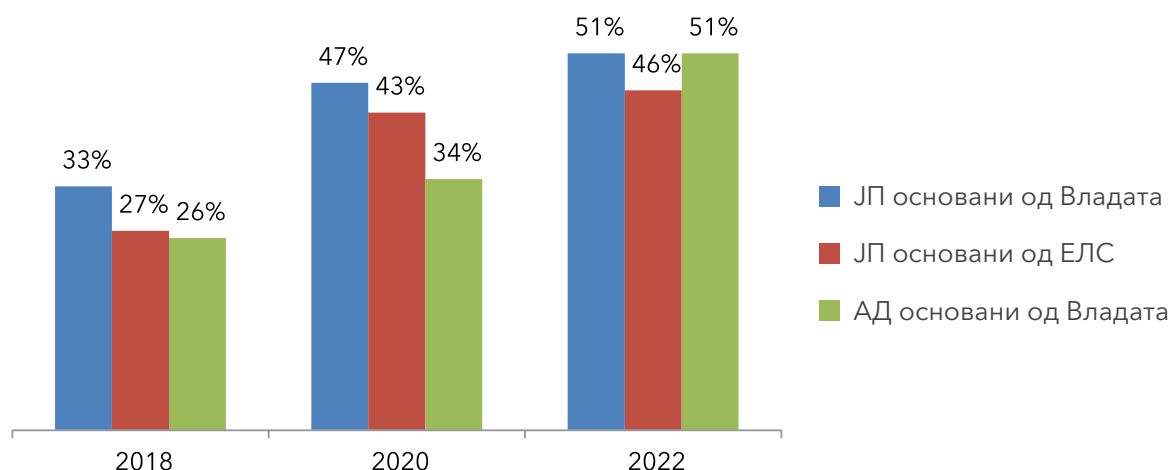
Ниту едно од 30-те најголеми претпријатија во државна сопственост нема високо ниво на транспарентност од над 80 %, за разлика од две кои беа над овој праг во 2020 година. Солидно ниво, од 60 % до 80 %, бележат шест претпријатија во 2022 година. Седумнаесет претпријатија имаат ограничено ниво на транспарентност, односно исполнување на обврските од 40 % до 60 %. Шест претпријатија имаат минимално ниво на транспарентност, односно исполнуваат од 20 % до 40 % од обврските, додека, пак, едно претпријатие има оскудно ниво на транспарентност, односно исполнување на обврските помало од 20 %.

Ниво на транспарентност	% на исполнување на обврските	Број на претпријатија
Високо	80 % - 100 %	0
Солидно	60 % - 80 %	6
Ограничено	40 % - 60 %	17
Минимално	20 % - 40 %	6
Оскудно	0 % - 20 %	1

Гледано од аспект на основачите, претпријатијата основани од Владата имаат повисоко ниво на транспарентност (51 %) во споредба со претпријатијата основани од единиците на локалната самоуправа, коишто се со просечно ниво на транспарентност од 46 %. Од аспект на статусот на претпријатијата основани од Владата, пак, произлегува дека акционерските друштва имаат повисоко ниво на транспарентност, и тоа од 51 %, наспроти јавните претпријатија, со 47 %. Сепак, напредокот остварен кај претпријатијата основани од Владата не е на очекуваното ниво ако се има предвид дека, на почетокот на 2021 година, од Владата најавија дека финансиските извештаи на претпријатијата во државна сопственост нема да бидат разгледувани од страна на Комисијата за економски систем доколку конкретното претпријатие на својата официјална веб страница не ги објавило сите 22 групи на документи и информации коишто се задолжителни во согласност со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер и со Стратегијата за транспарентност на Владата на Република Северна Македонија.

Поделени во три категории, јавни претпријатија основани од Владата, јавни претпријатија основани од единиците на локалната самоуправа и акционерски друштва основани од Владата, произлегува дека најголем напредок во изминатите две години бележат акционерските друштва основани од Владата, и тоа за 17 процентни поени. Јавните претпријатија основани од единиците на локалната самоуправа забележале напредок од само 3 процентни поени, додека, пак, оние јавни претпријатија што се основани од Владата – за 4 процентни поени.

Транспарентност на претпријатијата според основачот и видот

Гледано на ниво на претпријатија, на врвот на ранг-листата, со највисоко ниво на исполнување на стандардите за транспарентност и отчетност од 76 %, се наоѓа Јавното претпријатие Водовод и канализација – Скопје, а на дното, пак, со исполнување од само 13 % се наоѓа Јавното претпријатие Исар – Штип.

Ранг-листа на претпријатија според транспарентноста

	Назив на претпријатието	Исполнување на обврските за објавување	Разлика во однос на 2020 изразена во процентни поени	Ниво на транспарентност
1	ЈП Водовод и канализација - Скопје	76%	+8	Солидно ниво
2	ЈП Комунална хигиена Скопје	68%	-12	Солидно ниво
3	АД МЕПСО Скопје	63%	+18	Солидно ниво
4	АД М-НАВ	62%	+34	Солидно ниво
4	ЈП за државни патишта	62%	-20	Солидно ниво
6	ЈП за железничка инфраструктура Железници на Република Северна Македонија	60%	+23	Ограничено ниво
7	АД Водостопанство на Република Северна Македонија	57%	+27	Ограничено ниво
7	АД Државна лотарија на Северна Македонија	57%	+34	Ограничено ниво
7	ЈП Улици и патишта - Скопје	57%	+2	Ограничено ниво
7	ЈП Национални шуми - Скопје	57%	+7	Ограничено ниво
11	ЈП Паркови и зеленило Скопје	56%	+2	Ограничено ниво
11	Јавно сообраќајно претпријатие Скопје	56%	+21	Ограничено ниво
13	АД Електрани на Северна Македонија	55%	+7	Ограничено ниво
14	ЈП Комуналец Прилеп	51%	+19	Ограничено ниво

14	ЈП Национална радиодифузија - Скопје	51%	+8	Ограничено ниво
16	ЈП Стрежево Битола	49%	+7	Ограничено ниво
16	АД ТЕЦ Неготино	49%	+14	Ограничено ниво
16	АД Градски трговски центар Скопје	49%	+33	Ограничено ниво
19	Комунално јавно претпријатие Водовод Кочани	48%	+1	Ограничено ниво
20	АД за изградба и стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката - Скопје	45%	+13	Ограничено ниво
21	ЈП за комунални дејности Комуналец - Струмица	44%	+11	Ограничено ниво
21	АД за поштенски сообраќај Пошта на Северна Македонија во државна сопственост	44%	+19	Ограничено ниво
23	ЈП Водовод - Куманово	43%	+8	Ограничено ниво
24	ЈКП Водовод - Битола	38%	-9	Минимално ниво
25	ЈКП Дервен Велес	33%	+15	Минимално ниво
26	Железници на Република Северна Македонија Транспорт АД Скопје	32%	-23	Минимално ниво
27	ЈП за одржување и заштита на магистралните и регионалните патишта Македонија пат	24%	-4	Минимално ниво
27	ЈРП Национална радиотелевизија - Скопје	24%	-28	Минимално ниво
29	ЈКП Тетово	21%	+3	Минимално ниво
30	ЈП Исар - Штип	13%	-20	Оскудно ниво

Јавното претпријатие Водовод и канализација за првпат е најдобро рангирано, откако во претходните две истражувања, во 2018 и во 2020 година, на врвот по транспарентноста беше ЈП за државни патишта, кое е сега на шестата позиција. ЈП Водовод и канализација во 2020 година беше на третата позиција и со пораст на транспарентноста за 8 процентни поени, се искачи на првото место.

На второто место, исто како и во претходното истражување, е ЈП Комунална хигиена Скопје со 68%, што е за 12 процентни поени пониско од рангирањето во 2020 година.

АД МЕПСО Скопје се наоѓа на третото место, со 63 %, што е подобрување за 18 процентни поени.

Предноста на двете најдобро рангирани јавни претпријатија во однос на останатите се должи, пред сè, на објавувањето на годишниот извештај за работењето во 2021 година, на извештаите што се однесуваат на финансиското работење на претпријатијата, како и на голем дел од задолжителните документи што се однесуваат на јавните набавки. Исто така, двете претпријатија имаат објавено Правилник за заштитено внатрешно пријавување, како и основните податоци за контакт со лице овластено за заштитено внатрешно пријавување.

На дното на листата се наоѓа ЈП Исар Штип, со 13 %, што е пад од 20 процентни поени во споредба со 2020 година.

Највисок скок во транспарентноста во споредба со истражувањето направено во 2020 година бележат АД М-НАВ и АД Државна лотарија на Северна Македонија, со раст од 34 процентни поени.

Најголемиот пад во исполнувањето на стандардите од дури 28 процентни поени е евидентирано кај ЈРП Национална Радиотелевизија, кое падна од 7. место на ранг-листата во 2020 година на дури 28. место на листата во 2022 година, со само 24 % исполнување на стандардите за транспарентност и отчетност.

Сумарно гледано, 23 претпријатија бележат пораст на транспарентноста, додека кај 7 се забележува намалување.

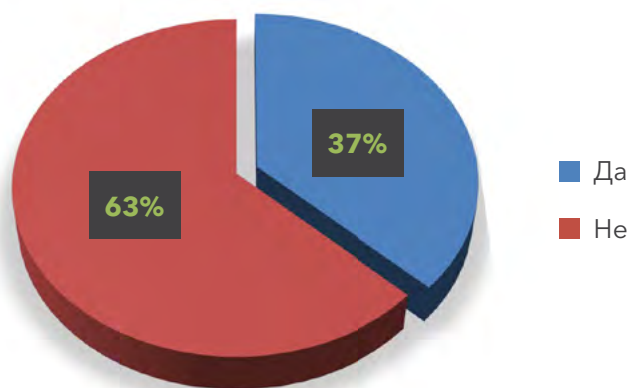
Вкупно гледано, транспарентноста на претпријатијата во државна сопственост бележи пораст од 7 процентни поени во 2022 година во однос на нивото од 2020 година. Детален приказ на исполнувањето на стандардите на транспарентност за 30-те најголеми претпријатија во државна сопственост е овозможен на веб-платформата opendata.mk.

Транспарентност на претпријатијата во однос на организацијата на работењето

Во оваа група стандарди се вбројуваат: објавувањето прописи и информации за надлежностите на претпријатието, објавувањето статут, програма за работа и развој, видовите услуги што ги дава претпријатието, потоа објавувањето на организациската структура (шема, органограм) на претпријатието, како и на имињата на директорот и на вработените/раководителите со контакти, со позиција, службена е-адреса и службен телефон, како и сите релевантни информации за раководните органи и нивното работење. Просечното ниво на исполнување на овие стандарди изнесува 49 %, што е за 10 процентни поени подобро во однос на 2020 година.

Анализата на податоците покажува дека само 11 од 30 претпријатија објавуваат програма за работа и развој, едногодишна или повеќегодишна. Со необјавувањето на програмите за работа, претпријатијата во државна сопственост не им овозможуваат на граѓаните да имаат увид во нивната работа и да ја следат соодветно.

Дали претпријатието има објавено програма за работа и развој?

Подобрена е транспарентноста во однос на објавувањето на статутите на претпријатијата. Шеснаесет од 30 претпријатија го имаат објавено својот статут.

Објавување на списокот на вработени во институцијата со нивната работна позиција, службена е-адреса и службен телефон, што како стандард за транспарентност го воведо Владата уште во текот на 2018 година, не е соодветно следена дури ниту од претпријатијата чијшто основач е Владата. Анализата покажа дека само 11 претпријатија го имаат објавено списокот на вработени со нивните работни позиции и со контакт-информации.

Дали претпријатието има објавено список на лица вработени во институцијата со позиции, службена е-адреса и службени телефони?

Дури 17 од 30-те најголеми претпријатија во државна сопственост (57 %) немаат објавено биографија на директорот на претпријатието, чиешто објавување претставува добра практика и е во согласност со Водичот за корпоративно управување на претпријатијата во државна сопственост на ОЕЦД.

На веб-страниците на претпријатијата недостасуваат и податоци за членовите на управните и на надзорните одбори, како и нивните биографии, за да ѝ се овозможи на јавноста да се увери во нивната компетентност, што е во согласност со стандардите предвидени со Водичот на ОЕЦД. Најголем дел од претпријатијата (47 %) ги објавуваат само имињата на членовите на управниот одбор, а само 30 % ги објавуваат и нивните биографии.

Податоци за управен одбор

Во однос на надзорниот одбор, објавувањето на информациите е на уште пониско ниво. Само 22 % од претпријатијата ги објавуваат нивните имиња и биографии. Притоа, во анализата на исполнувањето на овие стандарди за транспарентност се имаше предвид дека наместо управен одбор, АД Водостопанство и АД ГТЦ имаат Одбор на директори, додека, пак, МРТВ има Програмски совет. Во органите на управување, АД Водостопанство, АД за стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката и АД ГТЦ немаат надзорен одбор, и оттука овој параметар не се однесува на нив.

Податоци за надзорен одбор

Само едно претпријатие (ЈРП Македонска радиотелевизија - Скопје) објавува информации за одржаните седници на управните одбори и само едно претпријатије (ЈП Стрежево Битола) објавило информација за висината на надоместоците што ги добиваат членовите на управниот и на надзорниот одбор.

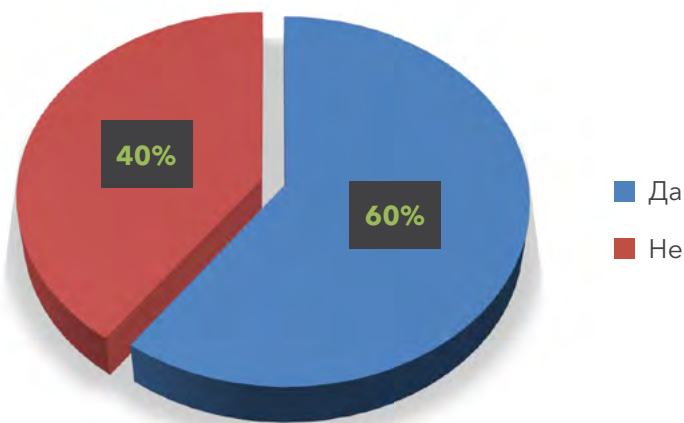
Транспарентност на претпријатијата за овозможување пристап до информации од јавен карактер

Како иматели на информации, сите претпријатија се должни да го објават името на службено лице кое е задолжено за посредување со информациите од јавен карактер, да го објаснат начинот за поднесување барање за пристап до информации, да објават листа на информации од јавен карактер со коишто располагаат, како и да издаваат соопштенија за јавноста, информативен билтен или друг облик на информирање.

Во овој сегмент, претпријатијата исполнуваат 62 % од стандардите на транспарентност, што е значително подобрување во однос на 38 % во 2020 година.

Анализата покажува дека 7 од 30 претпријатија на својата веб-страница го немаат објавено ниту името на службеното лице за посредување со информации од јавен карактер, иако е тоа законска обврска.

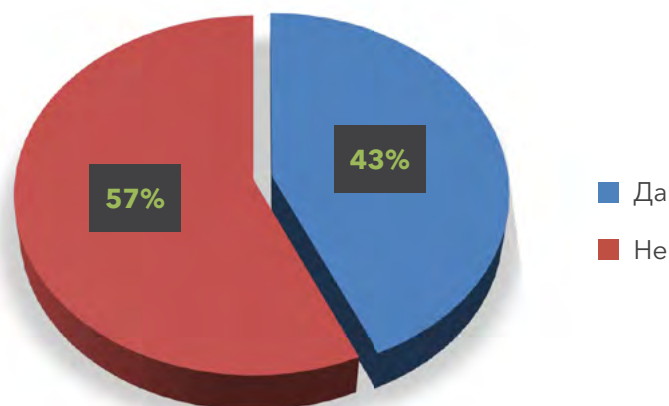
Дали е објавено името на службеното лице за посредување со информации?

Дури 16 од 30 претпријатија (53 %) на своите веб-страници не го објасниле начинот за поднесување на барањето за пристап до информации.

Законот за пристап до информациите од јавен карактер ги обврзува претпријатијата да ја објават листата на информации со коишто располагаат. Оваа законска обврска не е исполитувана од дури 57 % од претпријатијата.

**Дали е објавена листа на информации од јавен карактер
со кои располага претпријатието?**

Со оглед на тоа што транспарентноста води кон намалување на корупцијата, како особено важни можат да се истакнат обврските на државните претпријатија што произлегуваат од Законот за заштита на укажувачи, а тоа се објавувањето лице кое е овластено лице за прием на пријави од укажувачи и објавувањето на Правилникот за заштитено внатрешно пријавување.

Само осум претпријатија ја имаат испочитувано оваа законска обврска и имаат објавено овластено лице и правилник за заштитено внатрешно пријавување. Во согласност со Законот за заштита на укажувачи (член 4) – укажувачот врши заштитено пријавување во институцијата, односно правното лице, за онаму каде што има сомневање или сознание дека е извршено, се врши или ќе се изврши казниво дело или друго незаконито или недозволиво постапување со кое се повредува или се загрозува јавниот интерес. Заштитеното внатрешно пријавување укажувачот го извршува во усна или во писмена форма.

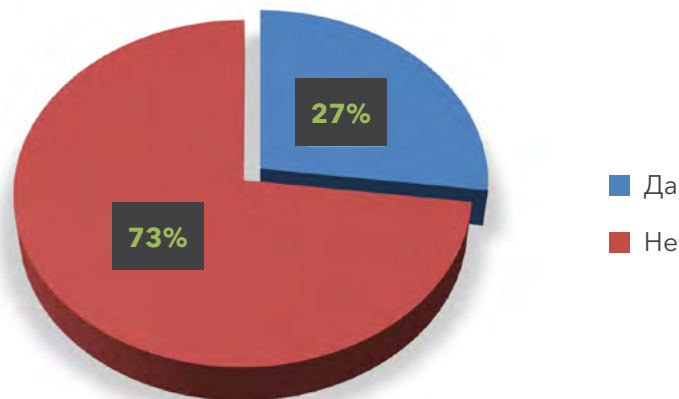
Отчетност во однос на објавување на резултатите од работењето

Процентот на реализација на овие стандарди за отчетност на претпријатијата во однос на резултатите од работењето е 42 %, што е намалување за пет процентни поени во однос на истражувањето од 2020 година.

Објавувањето годишни извештаи за работењето, како и објавувањето финансиски извештаи за работењето на годишно и квартално ниво се директна законска обврска на јавните претпријатија. Сепак, во насока на градење повисоко ниво на транспарентност и отчетност и на акционерските друштва што се во сопственост на државата, овие стандарди се земени како релевантни и за нив. Имено, акционерските друштва на Владата се 100 % во нејзина сопственост и не е во интерес на граѓаните ако овој нивен статус се користи за намалување на отчетноста.

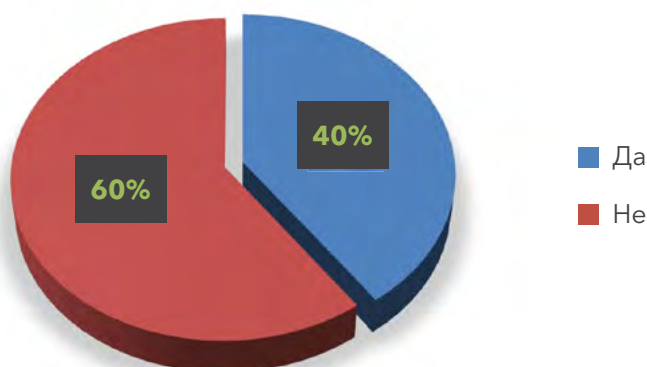
Оттука, анализата на најголемите претпријатија покажа дека заклучно со 1 јули 2022 година, дури 22 од претпријатијата немаат објавено оперативен извештај за своето работење во 2021 година. За споредба, во 2020 година, 16 од претпријатијата го немаа објавено оперативниот извештај за претходната година.

Дали имаат објавен извештај за работењето за 2021?

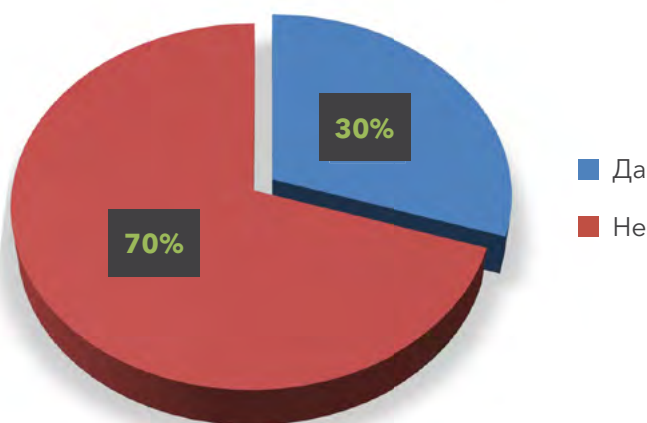
Повеќе од половина, односно 18 од анализираните претпријатија, ги немаат објавено своите финансиски извештаи за 2021 година, што е полош резултат во однос на 2020 година, кога 13 претпријатија го немаа објавено овој извештај.

Дали имаат објавен финансиски извештај за работењето за 2021?

Во однос, пак, на кварталните финансиски извештаи (за првиот квартал од 2022 година извештајот требало да се објави до 30 април 2022 година), само девет од претпријатијата целосно ја испочитувале оваа законска обврска.

Дали имаат објавени квартални финансиски извештаи за работењето за 2022?

Само четири јавни претпријатија (ЈП Водовод и канализација – Скопје, Јавно сообраќајно претпријатие Скопје, Јавно претпријатие Национална радиодифузија – Скопје и Јавно претпријатие Водовод – Куманово) ги имаат објавено годишните извештаи за работењето за 2021, финансиските годишни извештаи за 2021 и првиот квартален извештај со показатели за финансиското работење за 2022 година.

Последниот квартален извештај, којшто содржи финансиски показатели за периодот јануари – март 2022 година, недостига кај 22 претпријатија.

Имајќи ги предвид гореизнесените податоци, произлегува дека се исполнети условите за разрешување на 7 директори на јавните претпријатија бидејќи, во согласност со измените на Законот за јавни претпријатија коишто стапија на сила во април 2018 година, според член 24-а став 8 од Законот за јавните претпријатија, „директорот на јавното претпријатие се разрешува пред истекот на мандатот во случаи: ако и по истекот на рокот определен во членот 5 став 3 и членот 7-а став 1 од овој закон не ги објави тримесечниот извештај кој содржи показатели за финансиското работење, годишната сметка и извештајот за работењето на јавното претпријатие на веб-страницата на јавното претпријатие.“

Зголемената транспарентност во однос на финансиските резултати од работењето се очекува како добра практика и од акционерските друштва. Анализата покажува дека само АД М-НАВ, АД Државна лотарија на Република Северна Македонија и АД Градски трговски центар ги имаат објавено финансиските извештаи за 2021 година, а ниту едно акционерско друштво нема објавено квартални финансиски извештаи за 2022 година. Со оглед на тоа што тие се основани во согласност со Законот за трговски друштва, кај нив финансиската нетранспарентност не може да биде санкционирана со разрешување на директорот.

Еден од стандардите за транспарентност и отчетност е објавување на ревизорските извештаи коишто, во согласност со законските обврски, овие претпријатија морало да ги имаат и да ги достават до Централниот регистар на РСМ до 30 јуни 2022 година.

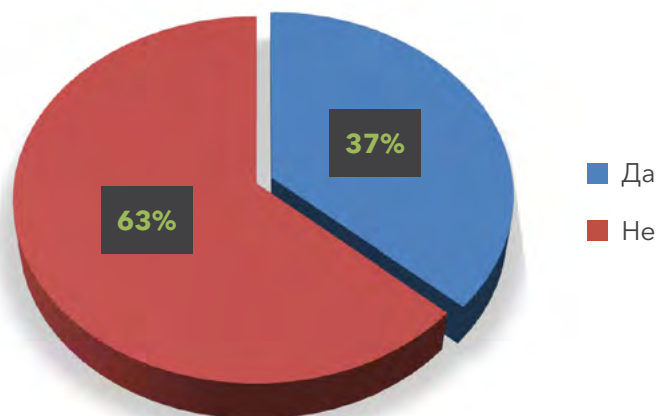
Само две од претпријатијата на своите веб-страници го објавиле ревизорскиот извештај за 2021 година. Законот за трговски друштва и Законот за јавни претпријатија предвидува, до 30 јуни, сите средни и големи субјекти да достават ревизорски извештаи за претходната година до Централниот регистар. Со проверка во Централниот регистар, утврдено е дека сите претпријатија од анализираниот примерок се средни и големи, што значи дека мора да имаат ревизорски извештаи, но не практикуваат да го стават на увид на јавноста.

Во третата категорија на стандарди припаѓаат и стандардите за транспарентност во однос на јавните набавки, што се преземени од обврските коишто претпријатијата ги имаат во согласност со Акцискиот план за Отворено владино партнерство 2018 – 2020 година.

Во поглед на транспарентноста на објавувањето на годишните планови за јавни набавки, на огласите и тендерските документации, на известувањата за склучен и за реализиран договор, претпријатијата исполнуваат 52 % од обврските, што е подобрување за 23 процентни поени во однос на претходното истражување.

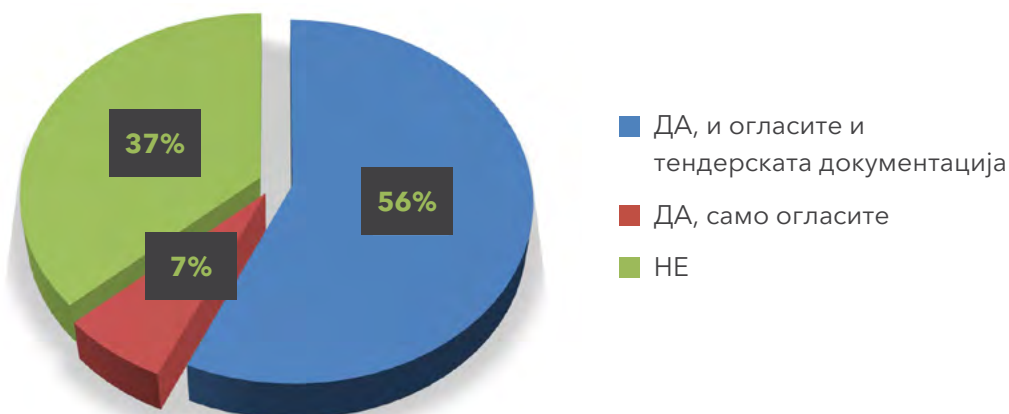
Обврската за задолжително објавување на плановите за јавни набавки со сите измени и дополнувања не ја почитуваат 37 % од претпријатијата.

Дали го имаат објавено планот за јавни набавки за 2022?

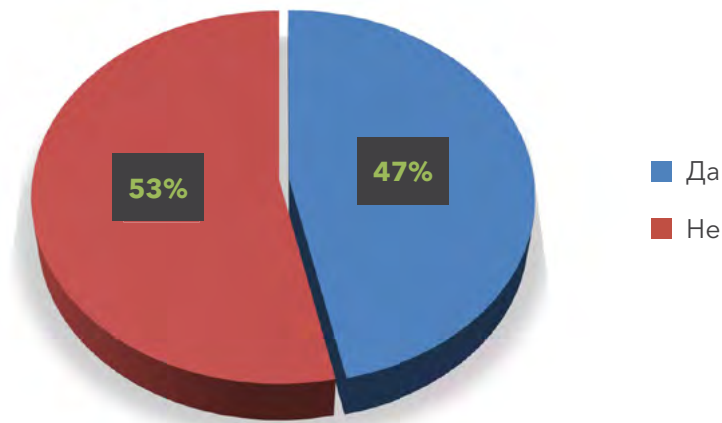
Во однос на обврската за објавување на огласите за јавни набавки и тендерските документи, 17 претпријатија ги имаат објавено и огласите и тендерските документи.

Дали ги објавуваат огласите и тендерската документација за јавните набавки?

Само 14 претпријатија ги имаат објавено известувањата за склучените договори за јавни набавки.

**Дали ги објавуваат известувањата за
склучените договори за јавни набавки?**

Само четири претпријатија на својата веб-страница имаат објавено известувања за реализираните договори за јавни набавки.

Последниот, триесетти стандард, претставува добра практика и се однесува на објавувањето податоци за финансиските и оперативни резултати за фирмите како чии основачи се јавуваат анализираните претпријатија. Имено, АД Електрани на Северна Македонија, се јавува како основач на друштвото за туризам, угостителство, рекреација и спорт ЕЛЕМ ТУРС ДООЕЛ – Скопје; на ЕЛЕМ ТРЕЈД ДООЕЛ – Скопје; на фабриката за опрема и делови ФОД ДООЕЛ – Новаци и на фабриката за одржување, ремонт и транспорт ФОРТ ДООЕЛ – Осломеј; АД за изградба и стопанисување со станбен простор и со деловен простор од значење за Републиката – како основач на АД ГТЦ, а ЈП Паркови и зеленило е основач на две друштва со ограничена одговорност, Флоракот ДООЕЛ и Луна ДООЕЛ. Истражувањето покажа дека само ЈП Паркови и зеленило на својата веб-страница има објавено информации за работењето на овие субјекти, за разлика од АД Електрани на Северна Македонија и АДСДП, кои немаат објавено вакви информации.

Препораки

Доброто управување подразбира воспоставување цврста и унифицирана правна рамка за нивно управување, создавање услови за ефективен надзор на државата и засилување на одговорноста, развој на систем за следење и оценка на перформансите во работењето на државните претпријатија, промовирање финансиска и фискална дисциплина, професионализирање на раководните органи на овие претпријатија и зајакнување на транспарентноста и отчетноста на претпријатијата во сопственост на државата.

Нивото на транспарентност и отчетност за работењето на претпријатијата основани од Владата на РСМ и од единиците на локалната самоуправа покажува нагорен тренд, но сè уште не е на потребното ниво. Оттука, се препорачува во иднина претпријатијата основани од Владата и од единиците на локалната самоуправа доследно да ги почитуваат стандардите за транспарентност и отчетност, коишто се јавно објавени уште од почетокот на 2019 година и доставени до сите претпријатија во земјата (дадени во Анекс 1 од документот).

Потребата од поголема транспарентност на претпријатијата произлегува од фактот дека државните претпријатија се значаен сегмент од македонската економија, особено во однос на дејностите на коишто им припаѓаат, и се од стратешка важност. Во нив спаѓаат: водите, шумите, електричната енергија, железниците, патиштата, поштите итн. За да се зачува интегритетот на домашната економија и да се овозможи квалитетно извршување на јавните услуги, неминовно е да се обезбеди добро управување со претпријатијата во државна сопственост (јавните претпријатија и акционерските друштва).

Владата треба да пронајде механизам за соодветна имплементација на обврските што ги имаат претпријатијата во однос на транспарентноста во нивното работење. Со цел да се поедностави информирањето на граѓаните за ефектите од работата на државните претпријатија, потребно е Министерството за финансии да продолжи со навремено објавување на кварталните интегрирани извештаи за финансиските резултати од работењето на 29 претпријатија основани од Владата (14 јавни претпријатија и 15 акционерски друштва).

Напорите на Владата за системско подобрување на транспарентноста на претпријатијата треба соодветно да бидат следени и од единиците на локалната самоуправа, кои се јавуваат како основачи на повеќе од 110 претпријатија.

Во насока на поголема транспарентност на претпријатијата, потребно е конечно да се изготви единствена база на податоци на правни лица основани во согласност со Законот за јавни претпријатија и со Законот за трговски друштва, каде што државата и локалната самоуправа се 100 % сопственици или имаат сопственички удели. Во оваа база на податоци би се дал приказ на сите релевантни информации за тие претпријатија, како што се големината на уделот на државата и на локалната самоуправа во нив, бројот на вработените, финансиските резултати од работењето итн.

Анекс 1: Стандарди за транспарентноста и отчетноста на претпријатијата во државна сопственост

Транспарентност во однос на организацијата на работењето

1. Дали се објавени законите што се однесуваат на надлежноста на претпријатието?
2. Дали се објавени податоци од надлежностите што ги извршува, односно му се утврдени со закон?
3. Дали е објавен статут на претпријатието?
4. Дали е објавена програма за работа и развој, едногодишна или повеќегодишна, во која е опфатена тековната година ?
5. Дали се објавени видовите услуги што ги дава претпријатието?
6. Дали е објавена организациската структура (шема, органограм) на претпријатието?
7. Дали е објавен список на вработени на претпријатието со позиција, службена е-адреса и службен телефон?
8. Дали се објавени податоци за одговорното лице на претпријатието (биографија, податоци за контакт и друго)?
9. Дали се објавени членовите на управниот одбор и нивните биографии? (АД Водостопанство и АД ГТЦ имаат Одбор на директори, додека, пак, МРТВ има Програмски совет.)
10. Дали се објавени членовите на надзорниот одбор и нивните биографии? (АД Водостопанство и АД ГТЦ немаат Надзорен одбор, и оттука овој параметар не се однесува на нив)
11. Дали се објавуваат информации за седниците на управниот одбор?
12. Дали се објавени податоци за надоместоците што им се плаќаат на членовите на управниот и на надзорниот одбор на претпријатието?

Транспарентност за овозможување пристап до информации од јавен карактер

13. Дали има посебен оддел за пристап до информации?
14. Дали е објаснет начинот за поднесување барање за пристап до информации?
15. Дали се објавени основните податоци за контакт со службеното лице за посредување со информации, и тоа: име и презиме, е- адреса и телефонски број?

16. Дали се објавени основни податоци за контакт со имателот на информацијата (претпријатието), и тоа: назив, адреса, телефонски број, е- адреса ?
17. Дали е објавена листа на информации од јавен карактер со коишто располага претпријатието?
18. Дали се издаваат соопштенија за јавност, информативен билтен или друг облик на информирање?
19. Дали има објавено Правилник за заштитено внатрешно пријавување?
20. Дали се објавени основни податоци за контакт со лице овластено за заштитено внатрешно пријавување, и тоа: име и презиме, е- адреса и телефонски број

Отчетност во однос на резултатите од работењето

21. Дали е објавен оперативен извештај за работењето во 2021 година?
22. Дали се објавени финансиски извештаи за 2021 година?
23. Дали се објавени кварталните финансиски извештаи за 2021 и за 2022 година?
24. Дали е објавен ревизорски извештај на претпријатието за 2021?
25. Дали се објавуваат статистички податоци за работата, како и други информации, акти и мерки со коишто се влијае врз животот и работата на граѓаните и кои произлегуваат од надлежноста и од работата на претпријатието?
26. Дали е објавен годишен план за јавни набавки за 2022 год.?
27. Дали се објавуваат огласи и тендерски документации за јавни набавки?
28. Дали се објавуваат известувања за склучен договор од јавни набавки?
29. Дали се објавуваат известувања за реализираните договори ОВП?
30. Дали се објавени податоци за финансиските и оперативните резултати за фирмите како чијшто основач се јавува?

(Прашањето бр. 30 важи за претпријатијата коишто се јавуваат како основачи на други претпријатија)